

**CT- Center for Transition in
Montenegro**

Centar za tranziciju u Crnoj Gori

**SRPSKO-CRNOGORSKI ODNOSI
I ME USOBNA TRGOVINA**

Nebojša Medojevi

Studija slu žaja koju je naru io

u okviru Srpsko-crnogorskog projekta ESI

Stavovi koji su izneti u ovom izveštaju ne odražavaju nužno
one koje zastupa Evropska Inicijativa za Stabilitnost

Podgorica

Decembar 2001

SADRŽAJ

I.	UVOD	1
II.	BACKGROUND	2
III.	STUDIJA SLUČAJA – DOBRA SARADNJA NA ISTO EKONOMSKIM PRINCIPIMA	4
	PROTOK ROBE	4
	PLAĆANJE	5
IV.	ZAKLJUČAK	7

SRPSKO-CRNOGORSKI ODNOSI I ME USOBNA TRGOVINA

I. UVOD

Savezna Republika Jugoslavija je nastala kao rezultat političkog dogovora dvije komunističke elite i od samog početka bila je opterećena deficitom legaliteta i legitimiteta. Tako su i bilateralni odnosi između Srbije i Crne Gore unutar SRJ dominantno zavisili od političkih odnosa vladajućih garnitura, a nerijetko i od ličnih odnosa vodećih ljudi Beograda i Podgorice. SRJ nikad nije zaživjela kao ozbiljna pravna država, a savezne institucije nijesu uspjele da nametnu svoj autoritet i nikada nijesu funkcionisale na osnovu Saveznog ustava i zakona. Odnosi u federaciji su vrlo često bili opterećeni sukobima ili krizama manjeg ili većeg intenziteta, koji su se uglavnom rešavali između usobnim dogovorima političkih lidera, uglavnom vaninstitucijski.

Kako je postepeno dolazilo do promjene odnosa između vladajućih stranaka, tako su i bilateralni odnosi između republika postajali sve lošiji i lošiji, a kriza je eskalirala u martu 1997. godine kada je došlo do otvorenog sukoba između Podgorice i Beograda. Politički konflikt se vrlo brzo pretvorio u otvoreni ekonomski, medijski, obavještajni, kulturni rat, tako da se period između 1997-2000. godine može posmatrati kao period otvorenog neprijateljstva između dvije republike članice federacije.

To je bilo vrijeme skoro potpunog prekidanja usobne trgovine, otežanog platnog prometa kretanja ljudi, a bilo je i dosta incidenata oko imovine (zaplijena deviza crnogorske Montenegrobanke na Aerodromu u Beogradu, zaplijena humanitarne pomoći od strane Vojske Jugoslavije i sl).

Naravno, u teškom periodu krize u odnosima između Srbije i Crne Gore odnosi između građana, preduzetnika, državnih preduzeća, sportskih klubova, kulturnih radnika, zdravstvenih institucija bili su na veoma dobrom nivou i zasnivali su se na dugogodišnjoj saradnji u ovim oblastima i vrstama ljudskih i rođakim vezama, koje su izdržale pritiske politike.

Cilj ove studije jeste da prezentira uticaj neriješenog državno-pravnog statusa Crne Gore i Srbije na razvoj međusobnih bilateralnih odnosa i to posebno u oblasti trgovine i platnog prometa. U danima koji su pred nama intenziviraće se rasprave oko ovih pitanja i u srpskoj i crnogorskoj, ali i u međunarodnoj javnosti pa je ova studija pokušaj da se pažnja svih relevantnih političkih aktera ovog procesa usmjeri na životne aspekte odnosa između Srbije i Crne Gore bez obzira na konačno rješenje državnog pitanja.

U svakoj varijanti Srbiju i Crnu Goru očekuju pregovori i cijeni se da je bolje razgovore otpočeti odmah i to oko procedura i pitanja koja će ostati otvorena u bilo kojoj varijanti rješenja državnog pitanja i koja su od velikog značaja za živote oba naroda.

ljudi, kao što je trgovina, kretanje ljudi, zaštita imovine, zaposlenje, školovanje, liječenje, penzije, dugovi i sl.

II. BACKGROUND

Koliko je postojelo stanje u odnosima između Srbije i Crne Gore neodrživo i skupo najbolje se može vidjeti, analizom međusobnih trgovinskih odnosa. Naime, po Ustavu SRJ, teritorija ove virtualne federacije predstavlja jedinstven ekonomski prostor na kome se vrši slobodan protok roba, ljudi i kapitala. "Savezna Republika Jugoslavija je jedinstveno privredno područje i ima jedinstveno tržište" (član 13. Ustav Savezne Republike Jugoslavije).

Savezna Vlada, preko svog Ministarstva za trgovinu je nadležna za odobravanje dozvola za uvoz, a savezna carina je jedina institucija koja treba da obavlja poslove carinjenja roba, a prijave za uvoz i izvoz se realizuju preko Narodne banke Jugoslavije.

Savezna Republika Jugoslavija, preko svojih organa, utvrđuje politiku, donosi i izvršava savezne zakone, druge propise i opšte akte, obezbeđuje ustavno-sudsku i sudsku zaštitu u oblastima, odnosno pitanjima: "jedinstvenog tržišta; pravnog položaja preduzeća i drugih privrednih subjekata; monetarnog, bankarskog, deviznog, spoljnotrgovinskog i carinskog sistema; sistema kreditnih odnosa sa inostranstvom; osnova poreskog sistema" (član 77 Ustava SRJ).

Međutim, nakon pobjede na predsjedničkim izborima u oktobru 1997. godine ukinuti su i imenovanja bivšeg Predsjednika Crne Gore Momira Bulatovića za saveznog Premijera, protivno većinskoj volji građana Crne Gore, nastao je period ozbiljnih poremećaja u odnosima dvije federalne jedinice. Osim političkih sukoba, stalnih medijskih prepucavanja, sukobi su se proširili i na ekonomske odnose koji su i ovaj put iskorišćeni od strane režima u Beogradu za nastavak pritiska na vlast u Crnoj Gori.

Nakon parlamentarnih izbora u 1998. godini Crna Gora dobija koalicionu Vladu koja je u periodu od dvije godine prenijela skoro sve nadležnosti sa saveznog na republički nivo. Jedna od prvih mjera nove Vlade u ovom postupku vraćanja nadležnosti na republički nivo bila je preuzimanje nadležnosti u oblasti spoljne trgovine i carinske politike i zadržavanja dijela prihoda u crnogorski budžet koja su bila namijenjena saveznom budžetu. Crnogorska Vlada je opravdavala zadržavanje ovih sredstava dugom saveznog budžeta crnogorskom Fondu penzijskog i invalidskog osiguranja za isplatu penzija i drugih prinadležnosti korisnicima određenih prava u Crnoj Gori.

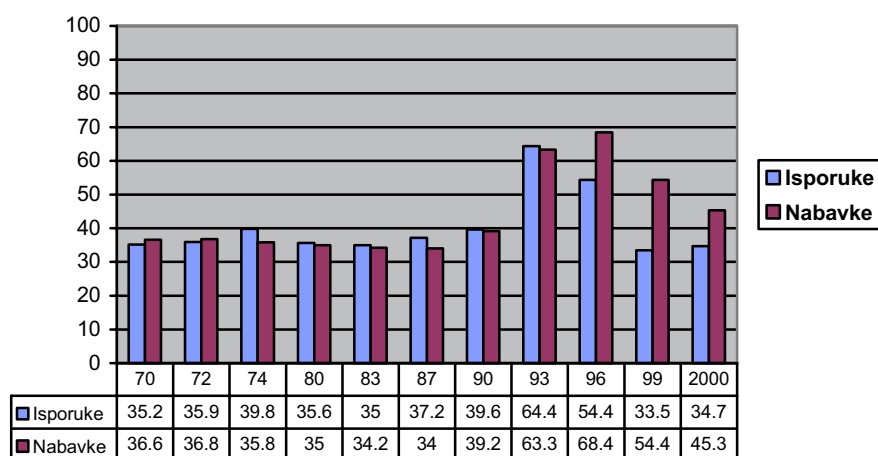
Nakon uvođenja njemačke marke, prvo kao paralelnog a vrlo brzo posle toga i jedinog sredstva plaćanja u novembru 1999. godine, problemi u ekonomskim odnosima između Srbije i Crne Gore su se stalno pogoršavali, da bi eskalirali uvođenjem skoro potpunog embarga od strane režima u Beogradu prema Crnoj Gori. To je bio period skoro potpunog prestanka trgovinskih odnosa između Srbije i Crne Gore.

U tom periodu poslovni partneri iz Srbije i Crne Gore su koristili različite posrednike iz drugih zemalja (uglavnom susjednih) preko kojih su obavljali trgovinske transakcije.

Nakon pada režima u Beogradu u oktobru 2000. godine nestaju politički razlozi za nastavak ekonomske blokade Crne Gore i ekonomski odnosi, a prije svega trgovina, se postepeno oporavlja.

Uklanjanjem političkih motiva, nijesu nestali problemi za kompanije koje imaju interesa za poslovnu suradnju. Naime, sada su se pojavili, prije svega problemi pravne prirode kao posljedica činjenice da faktički Srbija i Crna Gora funkcionišu kao dvije nezavisne države, ali pravno-formalno još uvijek postoje ustavna i zakonska ograničenja na saveznom nivou. Tako je trenutna situacija u Srbiji takva da su carinski propisi i regulative vezana za platni promet u nadležnosti Savezne Vlade, a fiskalna politika u nadležnosti Vlade Srbije. S druge strane Vlada Crne Gore je u potpunosti preuzela sve nadležnosti saveznih institucija, koje smatra nelegitimnim i ne priznaje njihovu ingerenciju na svojoj teritoriji. Ovde posebno treba istaći činjenicu da na teritoriji Kosova, sve nadležnosti ima međunarodna uprava UNMIK, te da praktično trgovina sa Kosovom ima sve karakteristike spoljnog-trgovinskog aranžmana.

Graf 1: Promet Crne Gore sa Srbijom 1970 – 2000
u odnosu na ukupni promet sa bivšim republikama ex-Jugoslavije¹

U tabeli 1. je prezentirano kretanje međusobnih isporuka i nabavki u periodu od 1970 do 2000. godine. Pod isporukama se podrazumjevaju sve isporuke roba iz Crne Gore u Srbiji, a pod nabavkama se podrazumijevaju nabavke roba iz Srbije. Procentualni odnosi prezentirani na grafikonu su odnosi u poređenju sa ukupnim isporukama i nabavkama Crne Gore i ostalih republika SFRJ, a sada novonastalih država u regionu.

¹ Za podatke do 1987. godine korištena knjiga "Ekonomika regionalnog razvoja Jugoslavije", Slavko Očić, Ekonomika, Beograd, 1998. godine. Isporuke i nabavke u periodu od 1989-2000 godine su rezultat kalkulacija autora na bazi zvaničnih statističkih podataka (Statistički godišnjak 1999, Centralna banka Crne Gore, CEPS/ISSP, *Monet*, br 7, decembar 2001.)

U prvih sedam mjeseci 2001. godine uvoz roba iz Srbije u ukupnom crnogorskom uvozu iznosi 7%, a ukupni izvoz roba u Srbiji u ukupnom izvozu iznosi svega 4%,² što jasno pokazuje da Srbija više nije glavni spoljno-trgovinski partner Crnoj Gori. Dobar dio razloga za ovako stanje u međusobnoj trgovini treba tražiti u barijerama koje su političke prirode i rezultat su neriješenog državnog pitanja. Za očekivati je da bi se trgovinski odnosi značajno popravili ukoliko bi se međusobni odnosi Srbije i Crne Gore regulisali na jasan pravno i konstitucionalno uređen način.

III. STUDIJA SLUČAJA – DOBRA SARADNJA NA ISTO EKONOMSKIM PRINCIPIMA

U cilju ilustracije trgovinskih odnosa između Crne Gore i Srbije prezentira se iskustva jedne crnogorske kompanije. Radi se o velikoj kompaniji, proizvođača poznatog proizvoda široke potrošnje sa dugom i veoma uspješnom saradnjom sa partnerima iz Srbije. Na tržištu Srbije plasiraju skoro polovinu svoje proizvodnje. Tokom 2000. godine imali su skoro potpuni prekid trgovine sa Srbijom kao rezultat blokada koje je bivši režim uveo protiv Crne Gore.

Protok robe

Najveći dio prometa sa Srbijom se realizuje preko sopstvenog skladišta u Srbiji, oko 70% svih transakcija, dok se oko 30% prometa obavlja neposredno sa kupcima, koji dolaze u Podgoricu i kupuju robu u samoj kompaniji. Skladište u Beogradu nema status kompanije registrovane po propisima Republike Srbije, već posluje kao poslovna jedinica kompanije sa sjedištem u Podgorici. Skladište ima poseban račun u filijali Montenegro banke u Beogradu.

Kada se roba distribuira preko skladišta ne plaćaju se nikakve poreske dažbine Crnoj Gori, već se obračunavaju zakonske poreske obaveze prema propisima Republike Srbije.

Kada se roba prodaje direktno kupcu iz Srbije u Podgorici, obračunavaju se sve poreske obaveze prema propisima Republike Crne Gore. Na carinskom prelazu u Srbiji neophodno je prezentirati dokumentaciju da je na robu plaćen kompletan porez. Pošto se u ovom slučaju radi o akciznoj robi, postoji i problem različitih akciznih stopa za neke proizvode u Srbiji i Crnoj Gori. Ako je akciza veća u Srbiji onda proizvođač iz Crne Gore plaća akcizu crnogorskom budžetu, ali po stopama koje važe u Srbiji. Ova mjera je uvedena od strane Srbije da bi se spriječila praksa da roba koja dolazi iz Crne Gore zbog nižih akciza bude jeftinija na tržištu Srbije i na taj način konkurentnija u odnosu na iste ili slične proizvode iz Srbije.

U slučaju da je iznos akcize manji u Srbiji nego u Crnoj Gori, kompanija proizvođača plaća crnogorskom budžetu akcizu po stopi koja je obračunata po važećim propisima u Srbiji, tj. plaća manju akcizu nego da robu prodaje u Crnoj Gori.

² CEPS/ISSP, *Monet*, br 7, decembar 2001.

Za proizvode ovog proizvođača iznos akcize se uskladuje sa kretanjem Indeksa cijena na malo, i obratno u dinarima pa je u ovoj godini došlo do povećanja tog iznosa za 11%, što za proizvođača iz Crne Gore znači i realni porast troškova jer je devizni kurs u Srbiji mirovao u periodu nakon 5. oktobra 2000. godine.

Dodatne probleme kompanija iz Crne Gore je imala zbog sukoba nadležnosti između Savezne i crnogorske administracije kada se radi o akciznim markicama. Naime po propisima Republike Crne Gore, proizvođač mora na svaki svoj proizvod staviti akciznu markicu sa oznakom Ministarstva finansija Crne Gore, a po savezima propisima za prodaju robe na tržištu Srbije mora imati akciznu markicu sa oznakom Saveznog Ministarstva finansija. Pošto proizvođač prilikom pakovanja svog proizvoda ne može da zna gdje će taj proizvod biti plasiran, moraju se u magacinima praviti zalihe koje čekaju odluku komercijalnih službi o njihovoj destinaciji, nakon čega se stavljaju odgovarajuće markice.

Da bi roba prešla međunarodnu granicu, na nju moraju biti plaćene sve dažbine i dokumentacija o plaćanju mora biti prezentirana carinama Srbije i Crne Gore. Proizvođač iz Crne Gore ima takvu poslovnu politiku u segmentu prodaje, da odborava kupcima iz Srbije odloženo plaćanje na rok do 30 dana, tako da mu obaveza plaćanja poreskih opterećenja prije nego što sam naplati robu dodatno ugrožava likvidnost poslovanja.

Sa aspekta carinske službe trgovina između Crne Gore i Srbije ima sve elemente spoljno-trgovinskog aranžmana i sve pošiljke iz i u Crnu Goru prolaze standardnu carinsku proceduru. Izvoz ili uvoz se prijavljuje Carini i Centralnoj banci Crne Gore, popunjavaju se potrebne prijave i dokumenta a uspostvaljena su i tri kontrolna punkta Carine i to: Ran kod Pljevalja, Konatari kod Bijelog Polja i Zelen kod Rožaja. Na kontrolnim punktovima policija zaustavlja svako vozilo i u slučaju da se u njemu nalazi roba inostranog porijekla obavlja se carinski pregled i roba se upućuje na carinjenje u nadležnu carinarnicu. Ukoliko je roba porijeklom iz Srbije ona još uvijek ima tretman domaće robe i tu robu prati finansijska policija. Firma iz Crne Gore koja kupuje robu iz Srbije mora da svaki transport najavi dežurnom operativnom centru u Finansijskoj policiji sa brojevima kamiona i otkivanim vremenom dolaska na kontrolne punktove, nakon čega mora prezentirati da su izmirene sve obaveze prema budžetu Srbije i eventualne razlike u poreskim opterećenjima koje treba da budu uplaćene crnogorskom budžetu.

Plaćanje

Obavljanje platnog prometa između Srbije i Crne Gore u uslovima isključivanja dinara kao sredstva plaćanja u Crnoj Gori i uvoznika njemačke marke kao jedinog sredstva plaćanja uređeno je Zakonom o privremenom obavljanju određenih poslova platnog prometa na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije (Sl.list SRJ br. 9/2001) i Uputstvom o načinu privremenog obavljanja određenih poslova platnog prometa na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije (Sl.list SRJ br. 11/2001).

Ovim propisima omogućeno je pravnim licima i preduzetnicima sa sjedištem na teritoriji Srbije da robu prodatu pravnim licima i preduzetnicima sa teritorije Crne Gore i Kosova, mogu da naplatuju u devizama.

Pravna lica i preduzetnici sa teritorije Srbije su dužni da ove devize deponuju kod svoje komercijalne banke, koja mora imati posebno ovlaštenje za poslove sa inostranstvom.

Banka ovlaštena za poslove sa inostranstvom dužna je ove devize deponuje kod Narodne banke Jugoslavije, najkasnije narednog dana od dana prihvatanja deviza od svog klijenta–deponenta. Narodna banka u roku od dva dana uplaćuje dinarsku protivvrijednost za deponovane devize komercijalnoj banci, a ova banka isplaćuje dinarsku protivvrijednost svom deponentu – pravnom licu ili preduzetniku koje je svoju robu ili usluge koje je prodalo u Crnu Goru naplatilo u devizama.

S druge strane pravna lica i preduzetnici sa teritorije Srbije koji kupuju robu iz Crne Gore mogu tu robu platiti u devizama isključivo preko banke ovlaštene za rad sa inostranstvom, uz prethodno polaganje kod te banke dinarske protivvrijednosti deviza, obračunate po prodajnom kursu koji važi na dan podnošenja naloga za plaćanje toj banci. Banka može ove devize slobodno kupovati na Međubankarskom tržištu deviza.

Obaveze po osnovu ostvarenih penzija, invalidnina, dodataka na djecu i drugih ličnih primanja iz socijalnog osiguranja, po osnovu zarada nastale u Crnoj Gori prema fizičkim licima sa prebivalištem u Srbiji naplaćuju se u devizama, preko banke ovlaštene za poslove sa inostranstvom. U slučaju fizičkih lica sa prebivalištem u Crnoj Gori isplata ovih socijalnih primanja se takođe može vršiti u devizama po istom postupku. Ove transakcije banke moraju voditi na posebnim računima.

Naplata i plaćanje u prometu između Srbije i Crne Gore vrše se preko računata u inostranstvu ovlaštene banke na sledeći način:

1. Nalogodavac kompanija iz Crne Gore dostavlja banci u Crnoj Gori ovlaštenoj za poslove sa inostranstvom:
 - a. Zahtjev za plaćanje prema Srbiji sa instrukcijama za plaćanje,
 - b. Fakturu za robu ili usluge,
 - c. Potvrdu Finansijske policije da je roba ušla u Crnu Goru,
 - d. Obrazac 1450 u 10 primjeraka popunjen i ovjeren.
2. Prilikom predaje ovih dokumenata banka daje potvrdu nalogodavcu kojom garantuje ispravnost dokumentacije za plaćanje i po osnovu koje može izvršiti uplatu.
3. Nalogodavac prenosi devizna sredstva sa svog redovnog žiro računa u Crnoj Gori na posebnu partiju deviznog računa ovlaštene banke u Crnoj Gori.
4. Ovlaštena banka izvršava uplatu deviza korespondentskoj banci u inostranstvu, ovlaštene banke iz Srbije.
5. Ovlaštena banka od inostrane banke prima obavještenje o izvršenoj naplati sa izvještajem o odobrenju deviza ovlaštenoj banci na račun kod inostrane banke, kao i ispravan nalog za isplatu pravnom licu i preduzetniku sa teritorije Srbije.
6. Kad ovlaštena banka dobije instrukciju od inostrane banke kod koje ima svoj korespondentski račun, ona obavještava pismeno svog komitenta u Srbiji da joj dostavi dokument iz kojeg se može utrditi osnov za naplatu i broj žiro računa na koji treba da se isplati dinarska protivvrijednost.

7. Ovlaš ena komercijalna banka je obavezna da proda ove devize Narodnoj banci Jugoslavije preko ra una koji Narodna banka Jugoslavije ima u Deutsche Bank (br. 100 9359308 0000 SWIFT: DEUTDEEFF).
8. Nakon prodaje deviza Narodnoj Banci Jugoslavije, centralna banka upla uje prodavcu iz Srbije dinarsku protivrijednost deviza.

itava operacija pla anja traje izme u 5-7 radnih bankarskih dana i košta 1-2% od vrijednosti posla.

Ako se naplata vrši u efektivnom novcu tj gotovini onda se ta gotovina mora uplatiti ovlaš enoj banci.

IV. ZAKLJU AK

Trgovinski odnosi Crne Gore i Srbije su najo igledniji primjer apsurdnosti zadržavanja postoje eg stanja. Evidentni ekonomski interes koji postoji izme u privrednih subjekata iz Crne Gore i Srbije je ozbiljno ugrožen ograni enjima politi ke prirode i umjesto da bude snažni faktor integracije i razvoja obje Republike ovo pitanje je permanentno korišteno za politi ke igre, pritiske i manipulacije i sa jedne i sa druge strane. Uvo enje ovakvih hibridnih, prelaznih rješenja u oblasti trgovinskih odnos i platnog prometa ima samo negativne posledice koje se mogu evidentirati u smanjenom robnom prometu između Crne Gore i u pove anoj cijeni roba i usluga zbog dodatnih administrativnih troškova koji prate transakciju. S druge strane liberalizacijom cijena u srpski proizvodi su postali zna ajano skuplji u odnosu na period kada su cijene bile administrativno zamrznute pa je i interesovanje za njih u Crnoj Gori zna ajno opalo.

Trgovinski embargo u 2000. godini je primorao crnogorske kompanije da neophodne sirovine, repromaterijale kao i robu široke potrošnje nabavljaju iz uvoza što je imalo u po etku efekat na rast cijena na malo u Crnoj Gori u 2000 godini. Me utim, ovaj embargo je imao i pozitivne efekte u okretanju crnogorskih kompanija ka drugim tržištima. Tako se kompanija o kojoj je bilo rije u ovom radu, preorjentisala na uvoz repromaterijala iz Italije, koji je po rije ima predstavnika ove kompanije u ve ini slu ajeva i jeftiniji od onog koji je do skora nabavljan u Srbiji, a o razlici u kvalitetu u korist italijanskih repromaterijala suviše je i govoriti, prema ocjeni predstvanika kompanije.

Promjene koje su se desile u Srbiji krajem 2000. godine su imale snažnog efekta na otvaranja srpkog tržišta i za druge kompanije iz inostranstva, pa je prozvo a iz Crne Gore sada suo en sa veoma snažnom konkurencijom i da bi plasirao svoje proizvode u Srbiji mora uložiti maksimalne napore i u pogledu kvaliteta svojih proizvoda, cijene i marketinga, kao što to bi to morao raditi da je bilo koje drugo tržište u pitanju. Velika komparativna prednost u trgovini za proizvo a e iz Crne Gore i Srbije jeste prepoznatljivost njihovih robnih marki na tržištima ovih Republika, što je rezultat višedecenijskog jedinstvenog tržišta i ste enih navika kod potroša a. Ali ova prednost se veoma brzo gubi kada proizvodi nemogu da izdrže konkurenciju po pitanju kvaliteta i posebno cijene.

Procesi otvaranja i prihvatanja evropskih standarda i kriterijuma, kao i proces privatizacije bivših društvenih i državnih preduzeća sasvim sigurno će direktno uticati na smanjenje diskrecionih ovlašćenja izvršne vlasti da putem nekih diskriminatorskih i protekcionističkih mjera ekonomske politike favorizuje domaće proizvođače, pa će se tako prednost veličine unutrašnjeg tržišta vrlo brzo postati irelevantna za podizanje ekonomskih performansi, što će ponovo otvoriti pitanje širih ekonomskih integracija na prostorima jugoistočne Evrope.

Crna Gora i Srbija bi morale svoje međusobne odnose u oblasti ekonomske saradnje urediti na jedan moderan evropski način koji bi mogao poslužiti kao model za šire integracije na ovom regionu. U centru tih odnosa morali bi biti interesi građana i privrednih subjekata, koji bi morali biti iznad partikularnih interesa političkih elita ili njima bliskih finansijskih centara.

Zona slobodne trgovine, bez unutrašnjih carina sa usaglašenim ekonomskim politikama, slobodni protok ljudi bez viznog režima, zaštita privatne svojine i ugovora i investicija, i maksimalno efikasan, olakšan i jeftin platni promet između Crne Gore i Srbije trebala bi biti osnova za potpuno otvoren dijalog između dvije države.

Osim toga do rješenja državno-pravnog statusa trebalo bi oformiti jedno koordinaciono tijelo od legitimnih predstavnika Crne Gore i Srbije koje bi bilo zaduženo za koordinaciju aktivnosti ove dvije države vezane za olakšavanje ekonomske saradnje kao i onih u vezi sa odnosom prema međunarodnim finansijskim i političkim organizacijama i institucijama (MMF, Svjetska banka, STO, Savjet Evrope itd). Vrijeme tolerancije međunarodne zajednice za ova privremena i vještačka rješenja državno-pravnog statusa Srbije i Crne Gore polako ističe i konačno se mora znati koja država i koja vlast preuzima obaveze koje proizilaze iz povratka u međunarodnu zajednicu. Ova Savezna Vlada i ova SRJ to više nijesu.

Proces pridruživanja i stabilizacije sa koji je otvoren sa EU mogao bi poslužiti kao dobar povod da se primjeni i jedan novi pristup i od strane međunarodne zajednice. Naime proces integracije Crne Gore i Srbije u EU treba usloviti i sa intenziviranjem dijaloga između ove dvije države u pravcu usvajanja standarda EU u regulisanju međusobnih odnosa. EU bi trebala insistirati i na širim regionalnim integracijama na istim principima na kojima je nastala i razvila se EU.